

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

“MAG HET IETS MEER ZIJN...?”

De preventiepiramide:
integraal en positief aan de slag
met probleemgedrag

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING

2. PROBLEEMGEDRAG

3. EVEN NADENKEN ...

4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK

5. DE PREVENTIEPIRAMIDE

6. BESLUIT

johan.deklerck@gmail.com

INLEIDING

- ⌘ criminologisch perspectief:
  - . *sociologische én psychologische insteek*
  - . *probleemgedrag als vertrek voor reflectie over het onderwijs*
- ⌘ duurzame gedragsbeïnvloeding:
  - . *gedrag van individuen hangt samen met een breder schoolklimaat*
  - . *geconditioneerd gedrag verdwijnt snel*
  - . *beklijvende gedragsverandering door werken aan een positieve identiteit*
  - . *contextualisering van gedrag: schoolcultuur, de preventiepiramide als model*
  - . *probleemgedrag kleine groep (10-15%) is zeer hardnekkig: existentiële grond*
- ⌘ probleemgedrag: basisonderwijs versus puberteit/adolescentie
- ⌘ preventiepiramide:
  - . *probleemgedrag is een complex gegeven*
  - . *probleemgedrag verdient een brede en positieve aanpak*
  - . *wijd verspreid wetenschappelijk kader voor preventie*

johan.deklerck@gmail.com

VAN ALLEDAAGS NAAR EXISTENTIEEL

"De enige gedachten die ik heb, zijn van Nicholas, Ian en jij" * *"Ik ben doodsbang. Ik moest je gewoon vertellen dat ik echt van je hou, altijd."* *
"Bel me alsjeblief zodra je op kantoor bent. Ik moet weten dat je okee bent."
* *"Schat, ik wil je vertellen hoeveel ik van je hou. Ik ben ongerust. Ik wil je niet verliezen nu ik je terug heb. Je betekent alles voor me. Je hebt mijn hele hart en mijn hele leven. Ik hou zoveel van je."* * "Ik weet dat je in een nieuwe relatie zit en dat je niet om mij geeft. Maar voor het geval er iets gebeurt, weet dat ik van je hou, schat. Ik mis je. Vaarwel". * *"Ben je okee?"*
* "Waar ben je?" * *"BEL MIJ NU!"* ...

Wikileaks, [573.000 sms- en pager-berichtjes](#) verstuurd in de 24 uur rond de aanslagen van 11 september 2001 in de VSA

- * De meeste mensen functioneren binnen het alledaagse
- * In extreme situaties "dalen we af" naar het existentiële niveau
- * diepe kwetsingen zijn extreem en spelen zich op dit niveau af

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING
- 2. PROBLEMGEDRAG**
3. EVEN NADENKEN ...
4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK
5. DE PREVENTIEPIRAMIDE
6. BESLUIT

johan.deklerck@gmail.com

KINDEREN VAN NU, JONGEREN VAN STRAKS

- ⌘ Probleemgedrag bij kinderen:
  - . *imitatie: significante anderen spelen centrale rol: ouders, opvoeders, grotere broers en zussen, dominante vriendjes, ...*
  - . *(on)bewust weten, ethische intuïtie wat kan of niet kan: "stout"*
- ⌘ Kinderen en het complexe herfsttij der moderniteit:
  - . *veelheid aan prikkels*
  - . *kinderlijk geloof als achtergrond dat de wereld van volwassenen goed is*
  - . *'onbegrijpelijke' dingen (media): seks, drugs, geweld, ouderruzies, scheiding*
  - . *'wat mag (niet)?': niet eensluitend meer -> oriëntatieloosheid en verwarring*
- ⌘ Kinderen 'ondergaan', jongeren gaan 'ageren'
- ⌘ Kinderen met een 'rugzak': school is de arena, maar niet de oorzaak

johan.deklerck@gmail.com

JONGEREN: EEN PSYCHOLOGISCHE KIJK (I)

* *Een ingrijpende periode met metafysisch karakter:*

- . diep existentieel ingrijpend, naar een totaal nieuw 'zijn':
  - . van "het" kind naar "hij" of "zij"
  - . genderontwikkeling (tgo. 'sexe'): belang van de peer group
  - . brugidentiteiten: poging tot (tijdelijke) identiteitsverwerving
- . identiteitssprong en 'peers', de vorming peer-groepen
  - . volwassenen ondergeschikt aan leeftijdsgenoten
  - . oefening in identiteit en relaties
  - . culturele variatie, dominant in al dan niet deviante ontwikkeling
  - . de "levens"-noodzakelijkheid van communicatietechnologie (gsm, sms, telefoon, chatforums, ict, ...)

johan.deklerck@gmail.com

JONGEREN: EEN PSYCHOLOGISCHE KIJK (II)

* *een moeilijk ontwikkelingsproces tussen auto- en heterodestructie:*

- . een existentiële zoektocht: grenzen zoeken, grenzen verkennen
- . *autodestructie (internaliserend probleemgedrag)*: druggebruik, anorexie, automutilatie, depressie, zelfmoord(pogingen), zelfhaat en gevoelens van inferioriteit
- . *heterodestructie (externaliserend probleemgedrag)*: piek van delinquentie, geweld & agressie, pesten, conflicten, vandalisme, ...

* *twee grote sporen:*

- . tijdelijke delinquentie: als men zijn plek vindt (>80%) -> "normaal" (oefenen)
- . persistente delinquentie: diepere ontworteling -> "abnormaal" ("de rugzak")

* *een probleemjongere is steeds een jongere in de problemen:*

- . slachtoffers worden daders
- . slachtoffers worden slachtoffers (repetitieve victimisatie)

johan.deklerck@gmail.com

ADOLESCENTIE EN PROBLEEMGEDRAG

- * Puberteit en adolescentie:
  - . *grootste existentiële transformatie in het leven*
  - . *identiteitsontwikkeling kan leiden tot probleemgedrag*
- * Probleemgedrag is:
  - . *'normaal': adolescentiefenomeen (80-90%)*
  - . *'abnormaal': diepere, existentiële gekwetstheid (10-20%)*
- * Twee soorten:
  - . *internaliserend probleemgedrag: eerder meisjes*
  - . *externaliserend probleemgedrag: eerder jongens*
- * Bijzondere groepen:
  - . *maken existentiële ontwikkeling specifiek*
  - . *radicaliseren bepaalde vormen van probleemgedrag*

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING
2. PROBLEEMGEDRAG
- 3. EVEN NADENKEN ...**
4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK
5. DE PREVENTIEPIRAMIDE
6. BESLUIT

johan.deklerck@gmail.com

EVEN NADENKEN...

Pieter (14 jaar) maakt aanhoudend amok in de klas, sleurt anderen mee, maakt het medeleerlingen lastig en verstoort de klassfeer. Hij probeert je uit je evenwicht te brengen. Als hij Dirk, een stotteraar, hard aanpakt, barst de bom.

'Vijfeiken' is een erg strenge school, met veel huiswerk en een uitgebreide strafcultuur, en dit maakt ook dat Pieter moeilijk zijn weg vindt.

In de wandelgangen hoorde je reeds dat hij het thuis niet gemakkelijk heeft: veel hevige conflicten rond een scheiding. Bovendien is Pieter nieuw, en lijkt hij z'n plek in de klasgroep niet te vinden. Zijn studieresultaten zijn matig tot zwak. Wiskunde is een probleem.

Welke maatregelen zou je treffen, zie je mogelijk?

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING

2. PROBLEEMGEDRAG

3. EVEN NADENKEN ...

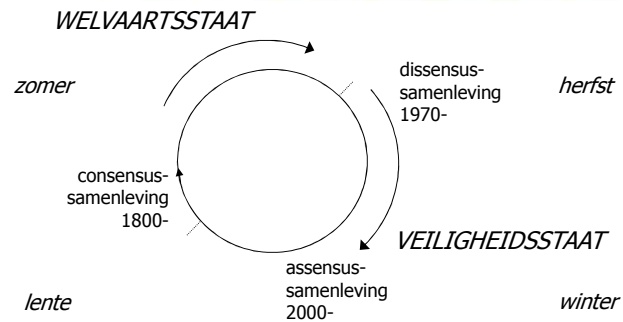
4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK

5. DE PREVENTIEPIRAMIDE

6. BESLUIT

johan.deklerck@gmail.com

EEN SAMENLEVING IN DESINTEGRATIE van welvaartsstaat naar veiligheidsstaat

* *welvaartsstaat*: (streven naar) *welvaart als dominant thema*

* *veiligheidsstaat*: (streven naar) *veiligheid als dominant thema*

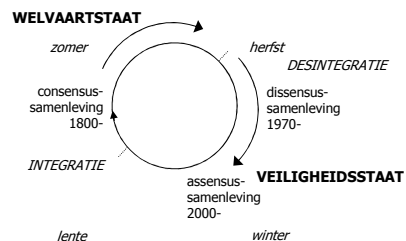
johan.deklerck@gmail.com

EEN SAMENLEVING IN DESINTEGRATIE van welvaartsstaat naar veiligheidsstaat

* *welvaartsstaat*:

(streven naar) *welvaart als dominant thema*:

- . groei en expansie
- . integratie als dynamiek (lente-zomer)
- . hoogtepunt: golden sixties
- . toekomst als verlangen

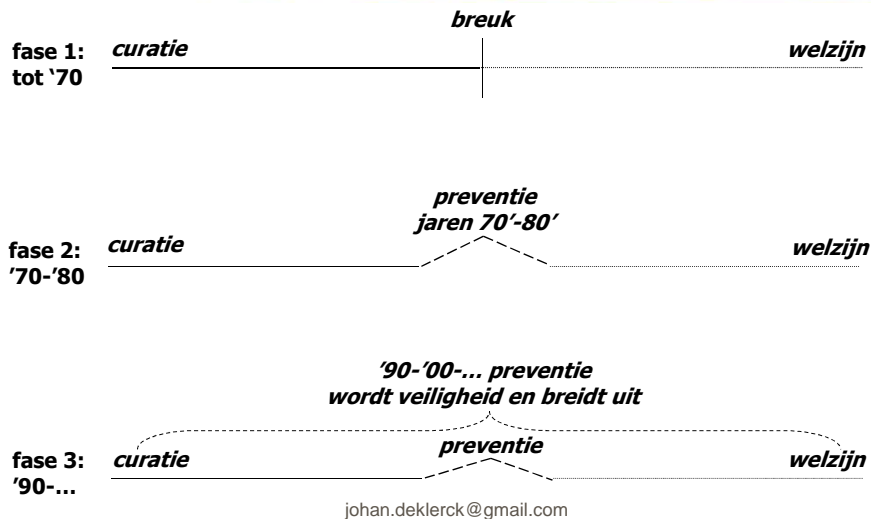
* *veiligheidsstaat*:

(streven naar) *veiligheid als dominant thema*:

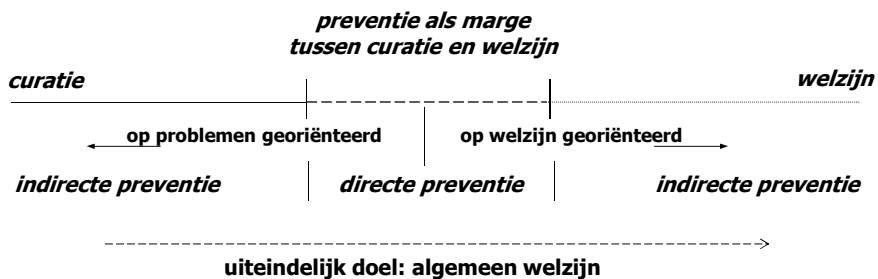
- . recessie en inkrimping
- . desintegratie als dynamiek (herfst-winter)
- . crisissen als rode draad
- . toekomst als dreiging

johan.deklerck@gmail.com

PREVENTIE EN VEILIGHEID een korte historiek (schematisch)

DE PREVENTIEPIRAMIDE ALS DRAGER VAN HET VEILIGHEIDSLANDSCHAP (1)

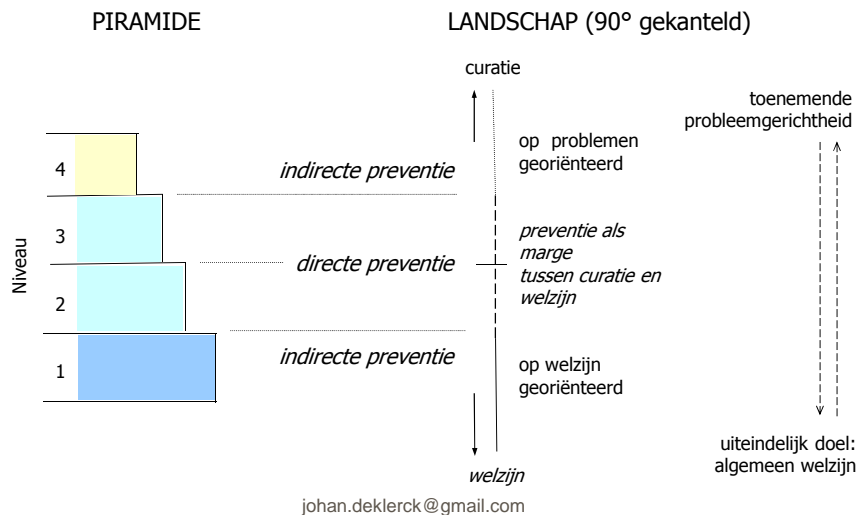
* de spannings- en breuklijnen van het preventielandschap in kaart gebracht

* draai het preventielandschap 90° zodat het 'verticaal' komt te staan met 'curatie' boven en 'welzijn' onder = structuur van de piramide

johan.deklerck@gmail.com

DE PREVENTIEPIRAMIDE ALS DRAGER VAN HET VEILIGHEIDSLANDSCHAP (2)

DE PREVENTIEPIRAMIDE ALS DRAGER VAN HET VEILIGHEIDSLANDSCHAP (3)

PREVENTIE:

- * een recente geschiedenis: welvaart naar veiligheid
- * een containerbegrip voor een chaotisch landschap:
-> **ordening**: wat is welzijnsgericht, wat is punitief gericht?
- * de intrede van 'veiligheid' in alle domeinen:
probleem- of welzijnsreflex?
-> **oriëntatie**: welzijn is altijd de finaliteit
-> **verruiming**: welzijn is ook een antwoord

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING
2. PROBLEEMGEDRAG
3. EVEN NADENKEN ...
4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK
- 5. DE PREVENTIEPIRAMIDE**
6. BESLUIT

johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide
GRONDSPANNING PROBLEEMGERICHTHEID - WELZIJN

- * Deze spanningslijn:
  - . is de fundamentele spanningslijn van preventie
  - . komt scherp naar voor bij extreme gevallen
  - . is overal aanwezig, bv.:
    - . *innerlijk conflict*
    - . *partnerrelatie*
    - . *team*

- * De piramide is gebouwd op deze spanningslijn

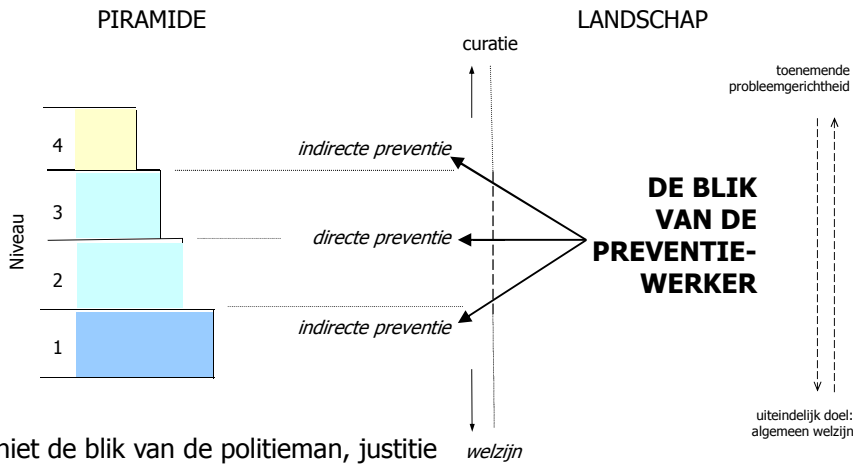
PROBLEEM
toenemende
probleemgerichtheid

WELZIJN
uiteindelijk doel:
algemeen welzijn

johan.deklerck@gmail.com

DE PREVENTIEPIRAMIDE DE BLIK VAN DE PREVENTIEWERKER

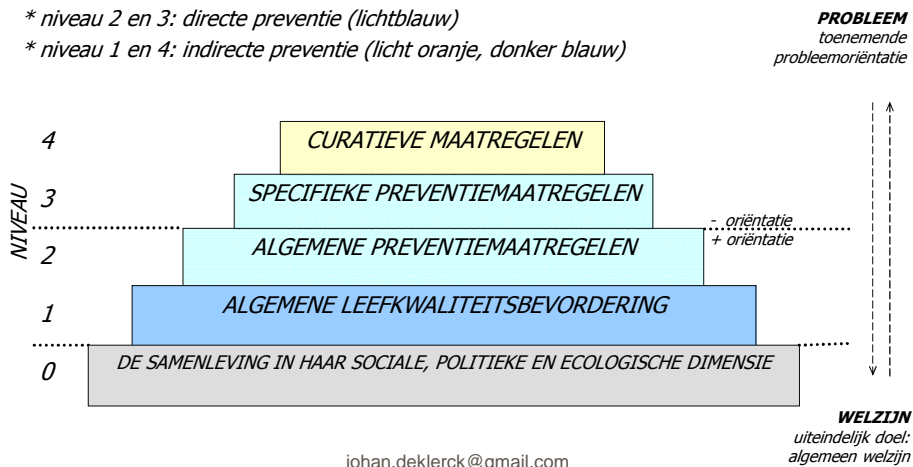
- > niet de blik van de politiemanager, justitie
- > niet de blik van de leerkracht, welzijnswerker, jeugdwerker, ...

johan.deklerck@gmail.com

DE PREVENTIEPIRAMIDE

vereenvoudigd model

- * niveau 3 en 4: probleem staat centraal
- * niveau 1 en 2: welzijn staat centraal
- * niveau 2 en 3: directe preventie (lichtblauw)
- * niveau 1 en 4: indirecte preventie (licht oranje, donker blauw)

johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide NIVEAU 4: curatieve maatregelen

- * vraag = probleem
- * antwoord = probleem oplossen
- * voorbeelden

CURATIEVE MAATREGELEN Voorbeelden

- . interventie door leerkracht, directie, opvoeder, ... bij agressie, conflict
- . afweer en zelfbescherming bij agressie
- . alarm-interventies met steun van andere leerkrachten, directie, ...
- . sanctionering, bestraffing, time-out, schorsing, ...
- . schadeherstel
- . herstelbemiddeling, conflictbemiddeling, hergo
- . slachtofferonthaal en -begeleiding, ook eventueel ouders
- . dossieropvolging
- . verzekeringen en schadecompensatie
- . opsporing en vervolging (politie en parket, justitie)
- . uitvoering rampenplannen en veiligheidsinterventies

johan.deklerck@gmail.com

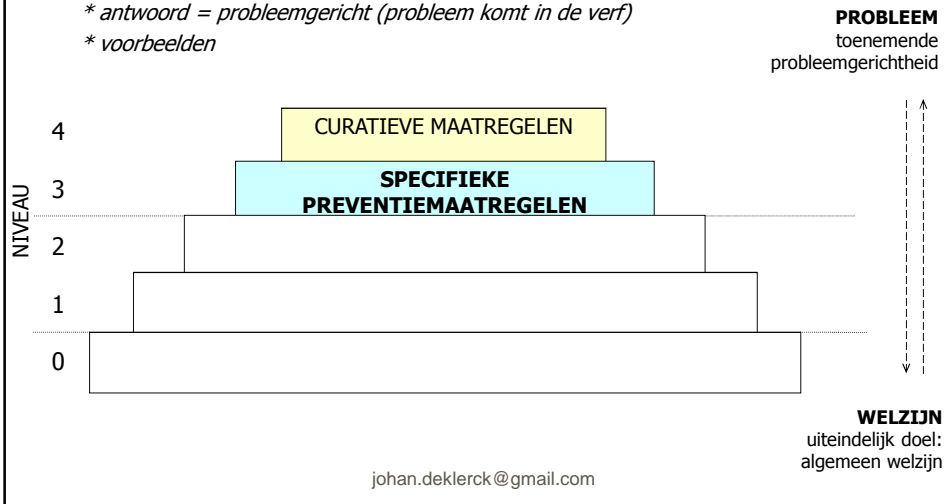
De preventiepiramide

NIVEAU 3: specifieke preventiemaatregelen

* vraag = mogelijk probleem

* antwoord = probleemgericht (probleem komt in de verf)

* voorbeelden

SPECIFIEKE PREVENTIEMAATREGELEN Voorbeelden

agressietraining, weerbaarheidstraining, zelfverdedigingstechnieken
waarschuwingscommunicatie en strafdreiging, grenzen zetten
alarmprocedures, bv. bijstand bij dreiging
fouillering, toezicht en controle, boekentasscans
controle op drugs en wapendracht
camerabewaking, CCTV, monitoring, elektronische beveiliging
sleutelbeheer, selectieve toegangverlening, compartimentering, badges
slagbomen, veiligheidsafsluitingen,
raam- en deurbeveiliging, technopreventieve ingrepen
private en publieke bewaking en beveiligingstechnieken
crisisplannen
politiepatrouille

* "klassieke" beveiliging en technopreventie

johan.deklerck@gmail.com

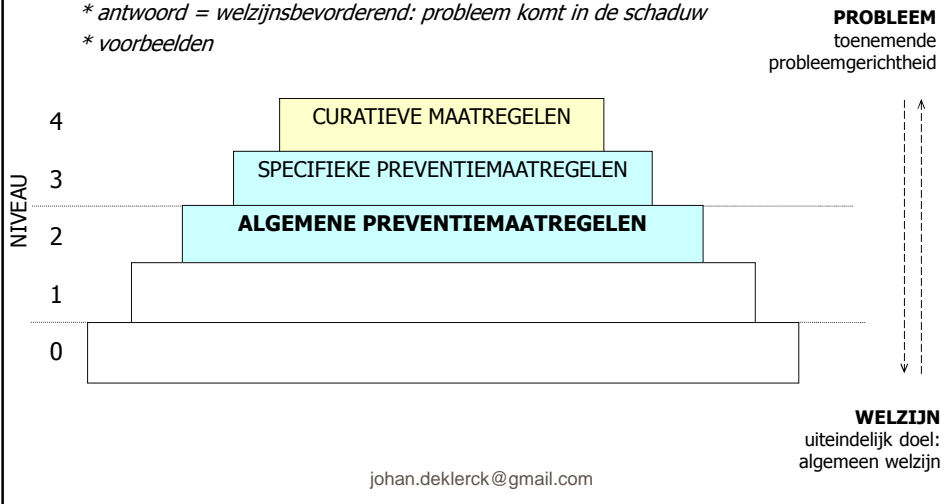
De preventiepiramide

NIVEAU 2: algemene preventiemaatregelen

* vraag = mogelijk probleem

* antwoord = welzijnsbevorderend: probleem komt in de schaduw

* voorbeelden

ALGEMENE PREVENTIEMAATREGELN

Voorbeelden

positieve, geweldloze communicatietechnieken, overleg en ontmoeting
zorg voor nieuwe gasten, begeleiders, opvoeders, medewerkers, ...
verfraaiing van de infrastructuur, groeninplanting, klasinrichting
adequate verlichting,
activiteitsaanbod voor dode momenten, voor bijzondere groepen, bv. sport,
zwerfvuil- en graffitiwrijving
gezamenlijke activiteiten met de verschillende groepen, het team bv. feesten
gendertraining
training interculturele communicatievaardigheden, sociale vaardigheden
positieve sensibilisering en positieve beeldvorming
stimulering van de informele sociale controle

* *verruiming*

* *positieve oriëntatie*

johan.deklerck@gmail.com

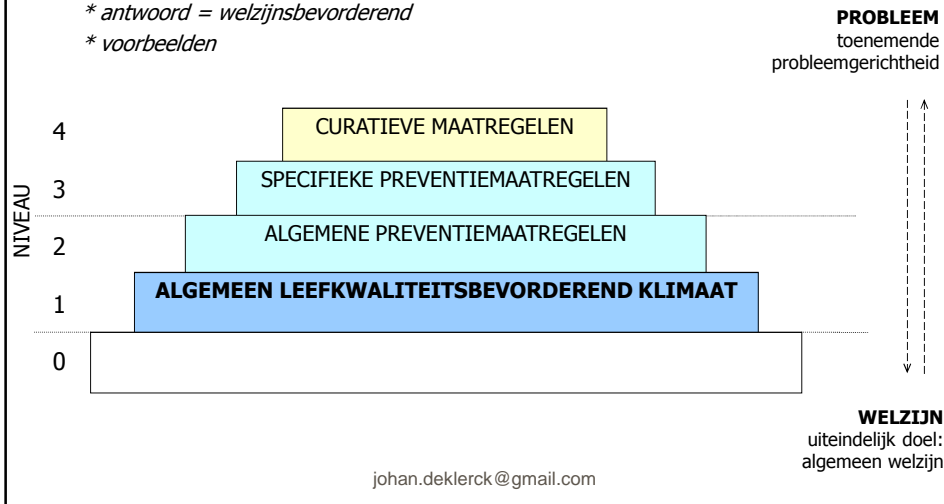
De preventiepiramide

NIVEAU 1: algemeen leefkwaliteitsbevorderend klimaat

* vraag = welzijn

* antwoord = welzijnsbevorderend

* voorbeelden

ALGEMEEN LEEFKWALITEITSBEVORDEREND KLIMAAT Voorbeelden

positieve basissfeer met respect voor pluralisme en verscheidenheid
volwaardige inspraak en participatie
positieve relationele sfeer
positief pedagogisch project
ruimte voor de existentiële ontwikkeling
zinnvolle taakinving, verhogen betrokkenheid en welbevinden
aantrekkelijk activiteiten aanbod, aangepast aan de verschillende groepen
teambuilding en een goede teamspirit
ervaringsverbonden leren
goede dienstverlening, cultuur van verbondenheid en respect
eveneens: maatregelen van niveau 2, indien niet gerealiseerd vanuit
preventieperspectief -> indirect preventief

* *fundament*

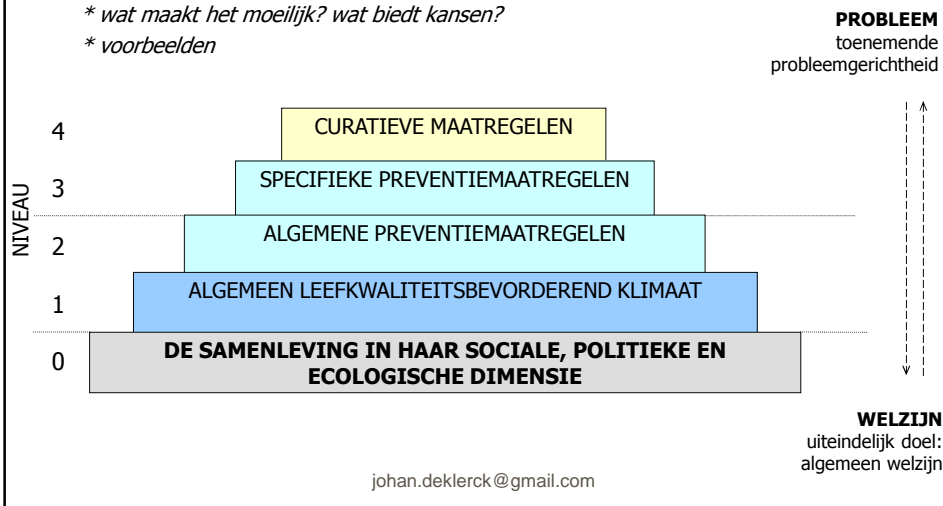
* *positieve oriëntatie*

johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide

NIVEAU 0: de bredere maatschappelijke context

- * de maatschappelijke achtergrond
- * wat maakt het moeilijk? wat biedt kansen?
- * voorbeelden

DE BREDERE SAMENLEVING

Voorbeelden

conditionerende context
opkomst van de veiligheidssamenleving
verschuivingen in de normativiteit, individualisering van ethische opvattingen
sociologische ontwikkelingen
overheid (lokaal, gemeenschappen, federaal): kansen en begrenzingen
politieke situatie
subsidiebeleid
media
internationale ontwikkelingen

géén domein-interne maatregelen op dit niveau
wel externe signalen en eisen bv. naar het beleid, de lokale overheid,...

* de conditionerende context kan beïnvloed worden -> beleidsbeïnvloeding

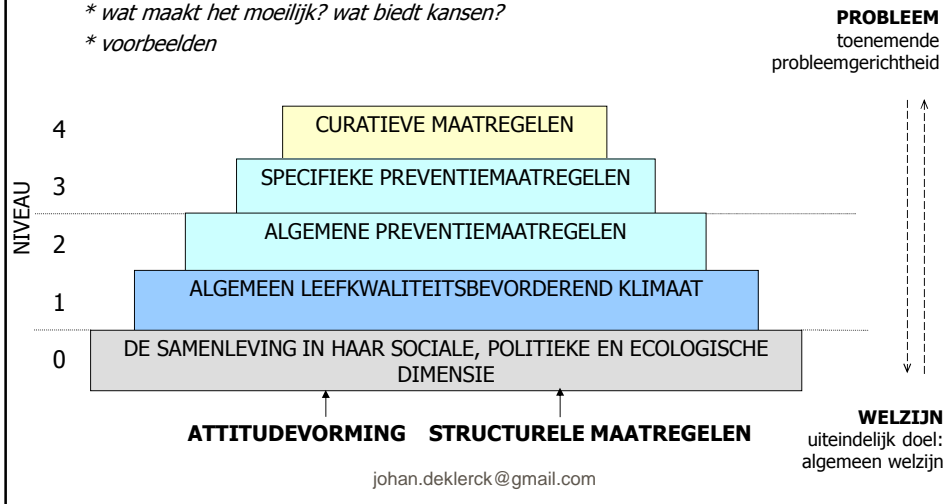
johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide

ATTITUDEVORMING EN STRUCTURELE MAATREGELEN

- * de maatschappelijke achtergrond
- * wat maakt het moeilijk? wat biedt kansen?
- * voorbeelden

ATTITUDE EN STRUCTUUR

Voorbeelden

ATTITUDEVORMING

sensibilisering van de betrokkenen door folders, flyers, boodschappen via CCTV, personeelsvergaderingen, hangers, stickers, gesprekken, voordrachten, mededelingen, studiedagen, borden, etc.

STRUCTURELE MAATREGELEN

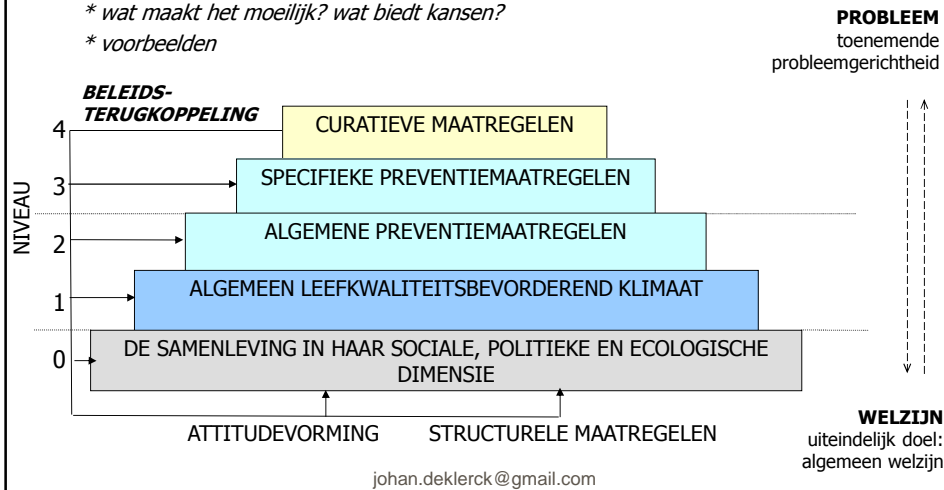
iedere ingreep in de (infra-)structuur, die probleemgedrag reduceert, belemmert, onmogelijk maakt.

- * *Het ene werkt niet zonder het andere*
- * *Hou beide (zo) dicht mogelijk bij elkaar*

johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide BELEIDSTERUGKOPPELING

- * de maatschappelijke achtergrond
- * wat maakt het moeilijk? wat biedt kansen?
- * voorbeelden

BELEIDSTERUGKOPPELING Voorbeelden

Inzicht:

- Registratiebeleid naar binnen en naar buiten toe
- . kwantitatief – kwalitatief
  - . incidentmelding
  - . statistisch materiaal, dagboek, online registratie
- Aangifte aan de politie

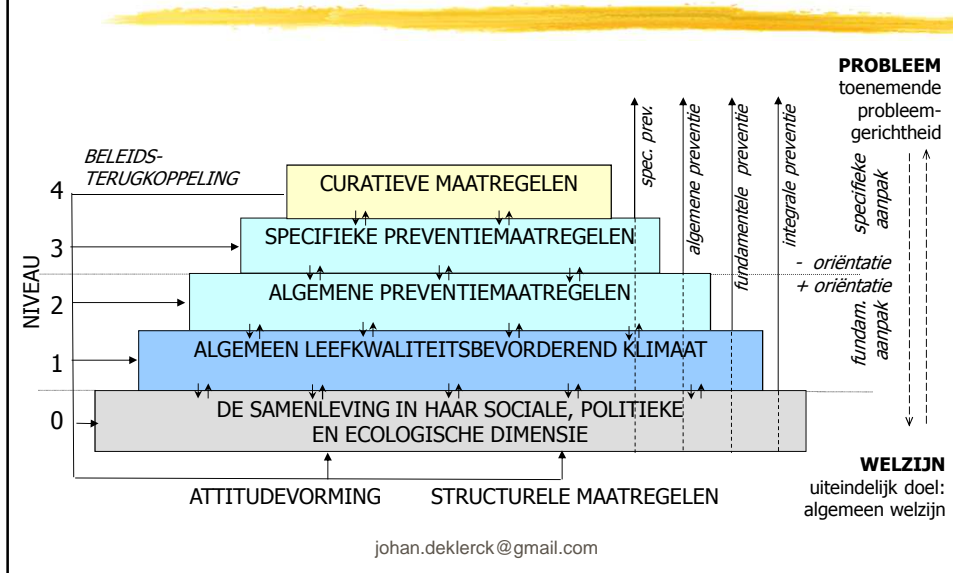
Terugkoppeling

- Op welk niveau is een maatregel mogelijk?
- Samenwerking met politie, security?
- Algemeen beleid binnen de organisatie, afdeling,.... ?

johan.deklerck@gmail.com

De preventiepiramide

EEN ORIËNTATIEKADER VOOR INTEGRALE EN POSITIEVE PREVENTIE

DE PREVENTIEPIRAMIDE een maatregel inpassen?

⌘ *de blik van de preventiewerker*

⌘ "preventie is wat zo genoemd wordt"

-> dezelfde maatregelen kunnen op niveau 1 terecht komen ("niet preventie genoemd") of niveau 2 ("wel preventie genoemd")

-> dezelfde maatregelen kunnen op niveau 4 terecht komen ("als curatie bedoeld" of op niveau 3 ("als preventie van escalatie bedoeld", bv. bemiddeling)

⌘ *een maatregel in de piramide inpassen?*

-> vraag en antwoord: (niet) *probleemgericht*? -> 3 en 4 tgo 2 en 1

-> door de initiatiefnemers bedoeld als *preventie* of niet? -> het juiste niveau

⌘ *niveau 0: geen "actief" niveau -> geen maatregelen in plaats*

johan.deklerck@gmail.com

*SOK-congres, De weg naar kwaliteit: gedrag is de sleutel
Affligem, 1 december 2017*

1. INLEIDING
2. PROBLEMGEDRAG
3. EVEN NADENKEN ...
4. PREVENTIE: EEN KORTE HISTORIEK
5. DE PREVENTIEPIRAMIDE
- 6. BESLUIT**

johan.deklerck@gmail.com

GEDRAGSBEÏNVLOEDING

probleemgedrag als leer- en ontwikkelingskans

- ⌘ niveau 4: werken aan herstel, integrale persoonlijke benadering
- ⌘ niveau 3: onderschikken aan een welzijnsoriëntatie
- ⌘ niveau 2: positieve leerervaringen, existentieel leren vr. risicoleerlingen
- ⌘ niveau 1: werken aan een cultuur van autonomie en verbondenheid:
pedagogisch project, schoolcultuur, basisklimaat

Alles start met:

- . goed functionerend leerkrachtenteam (interne conflicten?)
- . transparant en gedragen pedagogisch project
- . ervaringsgerichte benadering: existentiële verankering

johan.deklerck@gmail.com

DE PREVENTIEPIRAMIDE integraal en positief

BELEIDSINSTRUMENT:

- * *Hiërarchie*
- * *Oriëntatie*
- * *Beleidsinstrument*
- * *Attitude en structuur*
- * *Integraal, fundamenteel, algemeen, specifiek*

NAAR EEN INTEGRALE EN POSITIEVE PREVENTIE:

- . *breder leren denken*
- . *beleid, organisatiecultuur, klimaat van welbevinden*

johan.deklerck@gmail.com

MEER INFO?

-> johan.deklerck@gmail.com

TWEEDE HERWERKTE EDITIE

*Deklerck, J. (2011),
De preventiepiramide.
Preventie van
probleemgedrag in
het onderwijs.
Acco, Leuven*

johan.deklerck@gmail.com